

Vi viser til regjeringens invitasjon til innspill på den kommende stortingsmeldingen om Sosial Utjevning og mobilitet (SUM).

Nasjonalt utviklingssenter for barn og unge (NUBU) ønsker å takke for anledningen til å komme med innspill til stortingsmeldingen.

Hva er de største utfordringene som må løses for at barn og unge i familier der foreldrene har lav utdanning og inntekt skal

a) ha gode oppvekstvilkår og oppleve høy livskvalitet i barndommen?

b) få utvikle seg, lære, mestre og skape seg gode liv når de blir voksne?

c) unngå å selv ende opp med lav utdanning og inntekt?

og

Hva er de viktigste tiltakene for å løse utfordringene?

Oppvekst i familier preget av lite ressurser påvirker barnas utvikling i hele livsløpet. Det handler om hva familier er i stand til å utstyre sine barn med av kulturelle, sosiale og akademiske ressurser tidlig i barndommen og som de har med seg gjennom hele oppveksten og inn i voksenlivet. Det handler også om den mest grunnleggende av alle ulikheter, nemlig ulikhet i utviklingsmuligheter. Barn blir født inn i sine oppvekstvilkår og for en betydelig andel barn er oppveksten kjennetegnet av manglende utviklingsmuligheter. Disse utsatte barna får ofte ikke sine grunnleggende utviklingsbehov ivaretatt; a) Gode, trygge relasjoner, b) Beskyttelse mot skadelig stress og c) Støtte til utvikling av ferdigheter og livsmestring.

En hovedutfordring er at vi ikke har gode nok virkemidler på plass i samfunnet til å gjøre om betydningen av de betingelsene noen barn blir født inn i. Familien, nærmiljøet, barnehagen, skolen, tjenestene, myndighetene og samfunnet klarer ikke i tilstrekkelig grad å gi dem de utviklingsmulighetene de mangler for å nå sitt potensial.

En betydelig andel barn og unge befinner seg i et kritisk utviklingsforløp, en negativ spiral, og som ikke vil kunne avhjelpes med universelle politiske tiltak. For dem er det et behov for mer spesifikke og treffsikre tiltak. Vi bør derfor supplere de universelle innsatsene for sosial mobilitet med mer spesifikke tiltak som direkte sikter seg inn på kjente risikofaktorer for mangel på barnas utviklingsmuligheter.

Å vokse opp i lavinntektsfamilier, der familiens ressurser begrenser barnas mulighet til deltagelse i ulike aktiviteter representerer ett hinder for sosial mobilitet. Men det er på langt nær det eneste.

Barns egen psykiske helse er en av de faktorene som sterkest virker inn på deres framtid; flere studier forteller at atferdsproblemer og psykiske vansker predikerer barnas sannsynlighet for utdanningsproblemer og framtidig utenforskap. En studie i New Zealand tok utgangspunkt i voksenbefolkningen, og fant at omkring 22% av befolkningen stod for en stor bruk (opp mot 80%) av sosialhjelp og deler av helse-, justis- og velferdsbudsjettene. Når man så på denne høy-kostandsgruppens oppvekst, fant man at

lavinntekt, men også hva forskerne beskrev som svak «brain health», former for utviklingsproblemer.

Både kognitive og sosioemosjonelle ferdigheter utvikles tidlig i barndommen og utviklingen avhenger av familiemiljøet barn vokser opp i. Et ufordelaktig familiemiljø er primært bestemt av kvaliteten på familielivet og bare sekundært påvirket av familiens økonomi og utdanningsnivå (og antall foreldre).

Aktiv støtte i oppveksten er grunnleggende for at barn og unge får utviklet sine evner og møtt samfunnets forventninger på gode måter.

For å utjevne sosioøkonomisk status og tilrettelegge for sosial mobilitet, må man gi særlig de utsatte barna og ungdommene bedre forutsetninger i livet ved å intervensere tidlig og med forskningsbaserte tiltak som styrker barnas viktigste nettverk, nemlig familien.

Tidlige intervensjoner som retter seg spesifikt mot å styrke foreldreferdigheter og å hjelpe foreldre til å gi støttende og utviklingsfremmende hjemmemiljøer til sine barn er noe av det viktigste vi som samfunn kan gjøre for å forbedre både kognitive og sosioemosjonelle ferdigheter hos utsatte barn og dermed legge til rette for sosial mobilitet ved at barna når de vokser opp har fått tatt i bruk sitt potensial.

Fokuset på barn og unges utvikling av sosial kompetanse, emosjonsregulering, motivasjon, og evne til å håndtere stress bør styrkes. Disse ferdighetene er minst like viktig for livskvalitet, opplevelse av mestring og å kunne skape seg et godt liv som det kognitive og akademiske ferdigheter er. Man er ikke født med disse ferdighetene, de må læres og de læres først og fremst i familien. Deretter i barnehage og skole og i interaksjon med jevnaldrende.

Tidlig intervensjon har en mye større sosial innvirkning enn tiltak som settes inn for å reparere, rettlede og straffe. Det er en mye større menneskelig og økonomisk gevinst ved å intervensere tidlig. Det er også slik at senere tiltak som iverksettes for å reparere vansker, er mer effektive hvis de kan bygge på tidligere intervensjoner.

For å nå ambisjonen om sosial utjevning og mobilitet er det avgjørende at eksisterende kunnskap og tiltak med dokumentert effekt tas i bruk. Vedvarende lavinntekt dekker en mengde ulike problemer som rammer barn, og behovet for forskning for å identifisere årsakssammenhenger og tiltak er stort.

Det er utfordringer både når det gjelder målgruppe og på områder tiltak settes inn. Barn og unge i familier med lav inntekt, lav utdanning eller i familier med minoritetsbakgrunn blir ofte referert til som de største risikogruppene, men dette er for lite treffsikkert. Man må først ta til etterretning at det hovedsakelig dreier seg om en andel barn og unge i Norge i dag, på ca. 15-20% som har det felles at de ikke får sine grunnleggende utviklingsbehov ivaretatt og at deres utviklingsmuligheter dermed er innskrenket. Vi må kunne identifisere dem tidligere og på reliable og valide måter. For disse barna og familiene deres trengs det målrettede, forskningsbaserte tiltak som lar seg implementere i tjenestene som eksisterer for å hjelpe dem. Barn og unge som vokser opp i hjem med vold, misbruk, og omsorgssvikt er særlig utsatt og bør prioriteres.

Tidlig intervensjon er avgjørende, men dagens innsats for tidlig intervensjon er utilstrekkelig. Den kommer ofte for sent, når problemene allerede har fått vokse seg store.

En vente-å-se tilnærming kan ofte være svært uheldig. Tidlig intervensjon fordrer tidlig identifikasjon. Vi har ikke pålitelige nok mekanismer og rutiner på plass til å tidlig kunne identifisere de barna som vokser opp i ufordelaktige oppvekstvilkår, der utviklingsmulighetene knappe og risikofaktorene mange. Helsestasjoner og barnehager er viktige tjenester for forebyggingsarbeid.

Det er for mange små og spredte tiltak som åpenbart er for fragmenterte og kortsiktige til å gjøre en reell forskjell. Knappe ressurser spres i for stor grad utover mange små prosjekter og initiativer som i tillegg mangler et godt kunnskapsgrunnlag eller vitenskapelig evaluering.

Det tverrsektorielle samarbeidet må styrkes mer: Barn og unge vokser opp på kryss og tvers av sektorer og på mange ulike arenaer. Ofte er forebyggingsinnsatser mer effektive når de settes inn på andre arenaer enn der problemene dukker opp. For å gi noen eksempler: Ungdomskriminalitet bør forebygges allerede på helsestasjonen, skolefracfall kan forebygges sterkt i barnevernet, dårlig fysisk helse kan forebygges i NAV, og lav fødselsvekt og spedbarnsdødelighet kan forebygges i transportetaten.

Det trengs først og fremst å satses videre på forskning og på forskningsbaserte tiltak for barn og unge i risiko. Videre er god implementering og faglig langsiktighet nødvendig for at forskningsbaserte tiltak kommer ut til kommuner og til der barn og familier lever sine liv.